



Kompetence absolventa výcviku

Východiska

Kompetenční model se v posledních letech stal nezbytnou součástí i hlavní normou kvality profesní přípravy psychoterapeutů. Mluví se dokonce o novém paradigmatu vzdělávání v psychoterapii. Kompetenční trend sdílí i propagují evropské instituce v čele s EAP. Hlásí se k němu také Česká asociace pro psychoterapii.

Instep se připojuje k institucím, které koncept kompetencí v zájmu profesionalizace své i profesionalizace svých studentů/absolventů, uznávají a rozvíjejí. Na jedné straně tak vyjadřuje loajalitu vůči národním i nadnárodním subjektům (zejména asociacím). Na druhé straně tak sebe sama zavazuje k formulaci svého vlastního kompetenčního modelu.

Jsme si přitom vědomi limitů každého kompetenčního modelu:

- 1) Sotva lze dospět k univerzálně platnému seznamu znalostí, dovedností a postojů psychoterapeuta. Kompetenční model není soubor požadavků (tak jako systém atestace nebo akreditace), ale spíše metodologické know-how pro individuální profesní rozvoj i pro tvorbu vzdělávacích programů. Vždy je to **otevřený projekt**, který předpokládá průběžné zkoumání, kritickou reflexi a na institucionální úrovni také široký konsensus.
- 2) Sotva lze po jednotlivých psychoterapeutech - ať už ve výcviku či po něm - vyžadovat unifikovanou praxi. Už jen proto, že každý z nich má svůj individuální styl a specifický přístup (včetně osobitých nadání). Možné je motivovat psychoterapeuty či adepty psychoterapie, aby kompetenční model obecně (nejen ten výcvikový) brali vážně - jako **matrici** svého **kontinuálního vzdělávání** nebo aspoň jako příklady dobré praxe.

3) Hlavní otázkou v aplikaci kompetenčního modelu je jeho verifikace - ať u instituce či u jednotlivců. Sotva ji lze ztotožnit s měřením kvality psychoterapeutické práce nebo s měřením její úspěšnosti. Na tyto parametry se zaměřuje psychoterapeutický výzkum. Verifikace kompetencí se částečně promítá do kritérií pro akreditaci / certifikaci výcviků, a to v definici výcvikových zkoušek. Nicméně kompetenční model tyto zkoušky přesahuje a má (i ve výcviku samotném) svoje vlastní verifikační postupy - **evaluační procedury**.

Pojetí

Náš kompetenční model se záměrně **váže na výcvik**. Jakkoli respektujeme a podporujeme kompetenční snahy v podání EAP, EAGT, ČAP aj., u svých absolventů garantujeme pouze ty kompetence, které můžeme podpořit sami v daném časovém, obsahovém a didaktickém rámci.

Hlavním cílem modelu (i jeho vytvoření) je podpořit u studentů/absolventů výcviku otevřený a **integrativní postoj**, ať na úrovni osobní či odborné.

Absolvent by se tedy měl učit

- 1) propojovat různé fáze svého životního příběhu, různé části organismu (tělo, emoce, mysl), různé psychické funkce a schopnosti aj. ve smyslu řeky integrace (Siegel)
- 2) propojovat různé podněty a informace profesního typu, specificky pak know-how gestalt terapie s know-how jiných směrů
- 3) propojovat 1) a 2), tedy integrovat osobní zážitky a reflexe se psychoterapeutickými znalostmi, pojmy a modely

Schopnost osobní (1), teoretické(2) a praktické (3) integrace vidíme jako výcvikovou **metakompetenci**. Vychází ani ne tak z obsahu výcviku, ale spíše **ze stylu učení**, který preferujeme: důraz na osobní zkušenost a názor, rozvíjení sebereflexe a sebeevaluace, podpora dialogického a kritického myšlení, kolegiální vztahy učitele a studentů aj.

Integrativní postoj záměrně vyvažujeme schopnostmi, které umožňují zvládat psychoterapeutickou realitu. Instepe studentům v tomto směru poskytuje znalosti trojího druhu, resp. podporuje **3 bazální kompetence**:

1) Osvojit si psychoterapeutický management

Specifikace: znát svůj profesní status i legislativní rámec výkonu psychoterapie, mít povědomí o členství v odborných společnostech a nárocích z toho vyplývajících (vzdělávání, supervize aj.), vytvořit si oborovou i mezioborovou kolegiální síť, znát formy a limity self-marketingu (inzerce, webové aplikace, síťování aj.), vytvořit si adekvátní podmínky pro terapeutickou praxi (místo,

zařízení, práce s časem), dodržovat základní profesní standardy návyky (kontrakt, dokumentace, úhrada aj.), nastavit si režim přímé práce, supervize, vzdělávání a odpočinku aj., srov. též článek 1 Klíčových kompetencí EAP

Podpora: specializovaný seminář Psychoterapeutický management + nasměrování na odborné společnosti (Česká asociace pro psychoterapii, Česká psychoterapeutická společnost, EAP, EAGT, EAIP)

2) Jednat eticky

Specifikace: souhlas s etickými zásadami uvedenými v Etickém kodexu EAP pro 9 oblastí 1. odpovědnost; 2. kompetence; 3. etické a právní normy; 4. důvěrnost; 5. prospěch klienta; 6. profesní vztahy; 7. veřejná prohlášení; 8. diagnostické techniky; 9. výzkum, srov. též článek 10 Klíčových kompetencí EAP

Podpora: teoretické vstupy a diskuse v 1. a 2.části výcviku, specializovaný blok na Úvodu do supervize ve 3.(supervizní) části výcviku + nasměrování na odborné společnosti (Česká asociace pro psychoterapii, Česká psychoterapeutická společnost, EAP, EAGT, EAIP)

3) Orientovat se v klinické praxi

Specifikace: znát základy vývojové psychologie a psychopatologie, orientovat se v psychiatrické a psychoterapeutické diagnostice, mít k dispozici zásady práce s traumatem, umět poskytnout krizovou intervenci, znát řešení mimořádných událostí, mít povědomí o směrech a normách výzkumu v psychoterapii aj.

Podpora: specializované semináře Psychiatrické a farmakologické minimum a Vývojové potřeby, teoretické vstupy a diskuse teoretické vstupy a diskuse v 1. a 2.části výcviku, cyklus odborných seminářů pro adepty výkonu psychoterapie ve zdravotnictví, studium doporučené literatury během celého výcviku + nasměrování na odborné společnosti (Česká asociace pro psychoterapii, Česká psychoterapeutická společnost, EAP, EAGT, EAIP) a jejich vzdělávací aktivity (konference, kurzy semináře, publikace)

Na bazální kompetence navazují **specifické kompetence**. Zohledňují horizont a stavbu výcviku:

- a) rámec 5,5 let vzdělávání
- b) 3 fáze výcviku (osobní zkušenost, metodologie, supervize)

Hlavním principem konstrukce specifických kompetencí je postupný vývoj. Zaměřujeme se při tom na **5 dimenzí: osobní proces, terapeutická role, terapeutický vztah, metodika, konceptualizace**. Od začátku výcviku průběžně podporujeme studenty, aby se ve v těchto dimenzích cíleně rozvíjeli a na konci výcviku v nich dosáhli určité úrovně, již nazýváme **startovní terapeutická pozice**.

Už během výcviku Instep cíleně směřuje studenty i mimo svoje pole - a vede je k tomu, aby poznávali různé psychoterapeutické školy a metody (viz externí studium) uměli o nich otevřeně i kriticky přemýšlet a integrovali je do svého vlastního terapeutického stylu. Svým absolventům pak doporučuje orientovat se po výcviku, během svého dalšího profesního růstu/vzdělávání, na odborné evropské či české asociace, kde lze (z pohledu Instepu) rozvíjet **optimální kompetence**.

Kompetenční model Instep

Metakompetence: integrativní postoj k sobě i k psychoterapii

Bazální kompetence: psychoterapeutický management, etika a klinická průprava

Specifické kompetence:

1. Mít ucelený životní příběh a terapeutickou vizi
2. Používat svůj proces ve prospěch klienta
3. vést terapeutický vztah
4. Mít vlastní portfolio metod
5. Popsat a reflektovat terapeutický případ

Optimální kompetence: EAP - EAGT

Specifické kompetence

Vývoj 5 specifických kompetencí v čase:

1. Náhled na životní příběh → diferenciaci příběhu klienta → ucelený příběh a terapeutická vize
2. Expozice v osobním procesu → expozice v roli terapeuta → expozice vlastního procesu
3. Reflexe projekcí → fenomenologie ve vztahu → metapozice ve vztahu
4. Zpětná vazba → hypotézy a intervence → metodické portfolio
5. Orientace v psychoterapii → orientace v gestalt terapii → case formulation

Popis vývoje specifických kompetencí včetně jejich evaluace v jednotlivých fázích výcviku

Legenda:

Každá kompetence je popsána v následujícím rozlišení:

Stručný popis / název

Specifikace tj. co do které kompetence patří, co s ní souvisí a kam kompetence směřuje

Evidence, tj. jak se pozná, že se kompetence utváří

Evaluace, tj. jak se vyhodnocuje, že kompetence vznikla a že se rozvíjí

1. procesní část výcviku

1) Získat integrativní postoj vůči svému životnímu příběhu

Specifikace: znát základní formativní zážitky / traumata svého života a uvědomit si / pochopit jejich vliv na formování sebe a svých vztahů aj.,

Evidence: sdílet ve skupině svůj životní příběh i jeho aktuální reflexi, začít vlastní cvičnou psychoterapii

Evaluace: zpětná vazba lektorů i kolegů, písemná sebereflexe

2) Zvládnout úzkost z vlastní expozice v procesu

Specifikace: umět ve skupině a komunitě sdílet svůj životní příběh a svoje aktuální prožitky, vstupovat do interakcí, říkat si o zpětnou vazbu aj.

Evidence: vzít si přiměřený čas pro sebe ve skupině a aspoň jednou vést komunitu

Evaluace: zpětná vazba lektorů i kolegů

3) Pochopit a reflektovat algoritmus projekcí

Specifikace: nahlédnout tendenci promítat svoje vlastní psychické obsahy, emoce, vztahové a komunikační návyky aj na druhé lidi a vztahy, zejména ve skupině, zpětně je vztahovat k sobě a v přiměřeně také integrovat

Evidence: opakovaně si uvědomit a nahlédnout obsah i způsob svého projíkování

Evaluace: zpětná vazba lektorů , písemná sebereflexe

4) Umět podávat terapeutickou zpětnou vazbu

Specifikace: používat já výroky jako zdroj informací pro druhé bez hodnocení či obviňování

Evidence: opakovaně poskytnout kvalitní zpětnou vazbu kolegům či lektorům

Evaluace: zpětná vazba lektorů i kolegů

5) Poznat psychoterapeutický jazyk a začít v něm přemýšlet

Specifikace: mít přehled o PT školách, zběžně se orientovat v psychoterapeutické terminologii, znát základní Gestalt pojmy a koncept 3 perspektiv (know-how Instepu), mít povědomí o (interpersonální) neurobiologii aj.

Evidence: přečíst aspoň 5 knih / textů ze seznamu doporučené literatury, prezentovat vybrané 2 z nich v komunitě, aktivně se účastnit diskusí o teorii aj.

Evaluace: zpětná vazba komunitního lektora , písemná sebereflexe

2. metodologická část výcviku

1) Diferencovaně přistupovat k životnímu příběhu klienta

Specifikace: s citem vnímat formativní zážitky / traumata klienta, neporovnávat je či neztotožňovat se svými a dívat se na ně z perspektivy aktuální situace

Evidence: empaticky reagovat na příběhy druhých, opakovaně nahlížet svůj potenciální protipřenos a všimnout si, jak se témata klienta projevují ve formátu teď a tady aj., absolvovat vlastní cvičnou psychoterapii

Evaluace: zpětná vazba lektorů a komunitního lektora

2) Zvládnout expozici v roli psychoterapeuta

Specifikace: konfrontovat se s nejistotou / úzkostí z role psychoterapeuta a zpracovat ji v cvičné situaci (na výcviku) i v realitě

Evidence: odvést aspoň jednu cvičnou skupinu a aspoň tři cvičné situace v individuálním settingu, minimálně zahájit a veřejně prezentovat svoji vlastní praxi

Evaluace: zpětná vazba lektorů a komunitního lektora

3) Používat fenomenologický přístup

Specifikace: kreativně používat svoje smysly a interoepci, uvědomovat si a odlišit obsah a proces terapie, popisovat fenomény z vnější zóny, mezi- zóny a vnitřní zóny, iniciovat pozici vnitřního pozorovatele aj.

Evidence: ve cvičných situacích na výcviku i ve vlastní praxi opakovaně reflektovat svoji smyslovou zkušenost a vracet ji do terapeutického vztahu

Evaluace: zpětná vazba kolegů, lektorů a komunitního lektora

4) Formulovat terapeutické hypotézy a intervence

Specifikace: transformovat svoje prožitky s klientem do úvah o něm, o jeho příběhu i o jeho terapii, propojovat je s teoretickými Gestalt koncepty, podle toho kreativně a aktivně zasahovat do terapeutického pole a osvojit si tak experimentální přístup

Evidence: ve cvičných situacích na výcviku i ve vlastní praxi opakovaně reflektovat a ověřovat si domněnky a fantazie o klientovi

Evaluace: zpětná vazba kolegů, lektorů a komunitního lektora

5) Poznat jazyk Gestaltu a začít v něm přemýšlet

Specifikace: orientovat se v Gestalt paradigmatu a v terminologii, srov. kompetenční model EAGT, 21A, ss.6-7

Evidence: přečíst aspoň 5 knih / textů o gestalt terapii, napsat o jedné seminární práci a prezentovat ji v komunitě, aktivně se účastnit diskusí o teorii, používat Gestalt terminologii při popisu cvičení i situací z vlastní praxe aj.

Evaluace: zpětná vazba vedoucího, seminární práce

3. supervizní část výcviku

1) Mít ucelený životní příběh a terapeutickou vizi

Specifikace: mít porozumění pro svůj životní příběh a integrovat jeho narativ, uvědomovat si své limity a neukončené záležitosti, přepracovat je a svoje osobité nadání do určité formy terapie (individuální, párová, skupinová), do určité klientely, do způsobu vedení dialogu a vztahu, do repertoáru metod aj. a zformulovat si tak terapeutickou vizi

Evidence: aktivní účast v supervizní skupině - opakovaně vyjádřená reflexe svého podílu na terapeutické situaci i profesního vývoje a směřování

Evaluace: zpětná vazba supervizora a komunitního lektora

2) Používat svůj proces ve prospěch klienta

Specifikace: uvědomovat si osobní proces v terapeutickém vztahu a umět z něj vyčlenit vjemy, pocity a myšlenky, které mohou být užitečné pro klienta, a artikulovat je v terapeutickém vztahu

Evidence: aktivní účast v supervizní skupině - opakovaně vyjádřená reflexe přínosu svého sebeuvědomění pro klienta a terapeutický vztah

Evaluace: zpětná vazba supervizora a komunitního lektora

3) Vést terapeutický vztah

Specifikace: navázat terapeutický vztah a vyjednat jeho podmínky, stanovit si a aktualizovat terapeutický plán, vytvořit terapeutickou alianci, zvládat obtížné/krizové situace ve vztahu, ukončit a evaluovat terapeutický vztah, jednat empaticky a inkluzivně, nahlížet psychoterapeutický vztah jako společný příběh aj.

Evidence: aktivní účast v supervizní skupině - opakovaně vyjádřená reflexe kvality a vývoje terapeutického vztahu

Evaluace: zpětná vazba supervizora a komunitního lektora

4) Mít vlastní portfolio terapeutických metod

Specifikace: mít po ruce ověřené, funkční a korektní metody na podporu uvědomění a seberegulace klienta a i na podporu terapeutického vztahu a změny, a to včetně experimentu - jako speciálního nástroje gestalt terapie

Evidence: aktivní účast v supervizní skupině - opakovaně vyjádřená reflexe intervencí v různých terapeutických vztazích a kontextech

Evaluace: zpětná vazba supervizora a komunitního lektora

5) Popsat a reflektovat terapeutický případ

Specifikace: konceptualizovat konkrétní terapeutický proces / terapeutickou kauzu s pomocí gestalt terminologie a metodologie

Evidence: aktivní účast v supervizní skupině - aspoň 5 vstupů s případem, který je předmětem kazuistiky, závěrečná práce - kazuistika

Evaluace: zpětná vazba supervizora, hodnocení kazuistiky vedoucím výcviku a externím hodnotitelem

Zdroje:

Core Competencies of a European Psychotherapist - Kompetence evropského psychoterapeuta (projekt EAP)

Specific Competencies of Gestalt Therapists - Kompetence gestalt terapeuta (projekt EAGT)

Kompetenční rámec University College of London

Časopis Psychoterapie 2016 / 2 : Terapeutické kompetence a vzdělávání psychoterapeutů

Siegel D.J.: Vnitřní nazírání. Praha, Triton 2014.